

O jezikovnem vprašanji v načrtu novega civilnega postopka.

§ 195. načrta slove: „Wenn an einer Verhandlung Personen theilnehmen, welche der Sprache, in welcher verhandelt wird, unkundig sind und die sich nicht in einer Sprache auszudrücken vermögen, deren die Parteien, die Richter und der Schriftführer mächtig sind, ist vom Vorsitzenden ein Dolmetsch zuzuziehen.“

To je v celem načrtu jedina določba o jezikovnem vprašanji. In da je nedostatna, vidi se na prvi pogled, kajti govori le o jeziku tretjih oseb, ki se pravde udeležujejo, to so: priče in izvedenci, ne določuje pa jezika strank. Istotako razvideti je takoj, da je določba ta namenjena le jezikovno mešovitim krajem, kajti v zgolj nemških krajih iskali bodemo nemškimi tretjim osebam v pravdi zaman strank in sodnega senata, ki vsi umejo njihov jezik. Določba ta pravilo bode tudi okrajnim sodiščem in bodo ondi pravice predsednika pristojale razpravljajočemu sodniku (§ 451. načrta.)

Opomnim precej tu, da vladni motivi, ki inace točno in tehtovito utemeljujejo v načrtu razgrneno tvarino, določbi §-a 195. ne vedo niti besedice.

Ker torej bodoči zakon ne bode določeval jezika, v katerem je obravnavati, kedo ga bode določil? V načrtu izraženo je načelo, da o samo formalnih stvareh razsojaj predsednik senata, o meritornih zadevah pa senat. Gotovo pa je jezik razprave le formalnost in recimo torej, da ga bode določeval predsednik. Ali kaj si bode izbral za podlago dotični svoji odločbi. Uže to se ne ve, v katerem jeziku se sploh sme obravnavati. Toda denimo, da je dopuščati vsak v deželi navadni jezik. Sedaj nastanejo ti-le slučajji:

- a) Jedna stranka ume samo jeden, v deželi navaden jezik, druga pa oba, oziroma vse. Kot brezdvomno postavimo, da

sodišče in zastopniki strank umejo vse te jezike. Predsednik odločil se bode za jezik, kateri ume prvo navedena stranka, kajti ta jezik umejo vsi drugi in po analogiji, da mora tretja oseba, da ni treba tolmača, razumeti jezik strank, sodnikov in perovodje, sme se dopustiti za jezik razprave le oni, katerega so vešči vsi. Tu torej predsednik ne bode imel nič kaj težavnega stališča

b) Drugače pa je, ako vsi umejo oba jezika. Dopustil ne bode, da se razpravlja v obeh jezikih, kajti zakon jasno govori le o enem jeziku kot jeziku razprave. Kateri jezik naj določi? Ali naj gleda na narodnost strank, oziroma njih zastopnikov, ali na svojo narodnost, ali pa naj brez vsakega pomisleka odloči se za jeden ali drugi jezik? Prvo sredstvo mu vedno ne bode služilo, ker sta pogosto tudi stranki, oziroma odvetnika raznih narodnostij, drugo sredstvo je jako ozbiljno, tretje pa resnemu poslu sodnika nevredno. Ako bode določeval jezik po svojem prepričanju, na glasu bode kot svojemu jeziku pristransk. Od tod pa do domnevanja, da je tudi v stvari sami pristransk, niti jeden korak ni. To pa ugledu sodniškega poklica izvestno koristilo ne bode. Tu torej predsednik nima opore, katere bi se v svojih dvomih oprijel.

c) Če jedna stranka ne ume jezika druge stranke? Tu pa uže celo ne bode imel nikakega merila

Vidi se torej, v kake zagate bode spravljal zakon predsednika in razmere silile bodo, da se potom upravnih naredeb določi jezik razprave. Samo s pripomočjo sedanjih jezikovnih naredeb ne bode mogoče jasnosti doseči v tem vprašanji. Pomniti je, da težišče novega postopka bode v javni ustni razpravi. Spisi strank skrčeni so — izvzemši postranske zadeve, potem vzklicne in revizijske spise — na tožbo in odgovor na tožbo (v postopanju pred okrajnim sodiščem pa je tudi to spisovanje le fakultativno), ter na takozvano „Niederschrift“ odvetnikov tekom razprave (§-a 226. in 274.) Zatorej pa nam sedaj obstoječe naredbe v pogledu na ustno razpravo nič koristile ne bodo in treba bode vsekako nove jezikovne naredbe. Ali če bode iz načrta zakon, kako tesno obmejeno je območje uprave! Zakon govoril bode o „Sprache, in welcher

verhandelt wird“ in uprava prisiljena bode, da za razpravo določi le jeden jezik. Kaj pa je naravnejše mimo tega, da se dekretuje notranje-uradni jezik za razpravini jezik, izvzemši morda slučaja, da istega ne ume nobena, pri razpravi navzoča stranka, ali pa samo jedna ne, drugi pa vsi umejo jezik te stranke. Za spise (Schriftsätze) ostati morajo sedanje jezikovne naredbe v veljavi, ali spisi bodo napram javnosti in ustnosti razprave — bodisi razprave o glavni stvari (Streitverhandlung), bodisi razprave v navadnih narokih — jako podrejenega pomena.

Preidimo sedaj k drugi točki jezikovnega vprašanja t. j. k jeziku tretjih oseb v pravdi. Kakor sem uže omenil, so tretje osebe le priče in izvedenci, kajti intervenijente in imenovanega avtorja načrt prišteva strankam (§-i 13.—15.), kar je naravno. Da pa pooblaščenci niso tretje osebe, sledi iz pravnega pojma pooblaščenja.

Slučaji, ki utegnejo nastati, so:

1.) Če tretja oseba govori jezik, kateri ne umejo niti stranki, niti vsi sodniki, oziroma perovodja. Tu je popolnoma prav in naravno, da se pokliče tolmač. Tej določbi načrta se torej ne more ugovarjati.

2.) Če tretja oseba govori jezik, kateri sicer umeta obe stranki, a ga ne ume noben sodnik. Tudi tu je tolmač potreben, kajti sodnik izvedeti mora od nepristranske strani, kaj govori priča ali izvedenec.

3.) Če jezik tretje osebe ume samo jedna stranka in ga umejo samo nekateri sodniki. Tu uže vzbuja se misel, če bode gotovost večja, ako povedbo preloži na jezik razprave tolmač, ali pa kateri sodnikov. Ali bodi! Stranki je morda do tega, da izve povedbo priče oziroma izvedenca od osebe, ki pravdne zadeve ali vsaj nje posamičnih faz kar nič ne pozna.

4.) Če jezika tretje osebe samo jedna stranka ni vešča, vsi drugi pa ga umejo. Tu pa menim, je tolmač popolnem odveč. Predsednik pretolmači povedbo stranki, in ako ta le še dvomi, vpraša lahko katerega sodnikov; čemu torej tolmač?

Priročimo ta-le slučaj konkretnim odnošajem. Pravda se pred sodnim dvorom stranka, ki ume samo nemški, nasprotnik njen pa zna slovenski in nemški. Jezik razprave je

nemški. Zaslišati je pričo, ki ume samo slovenski. Recimo, da je vrhu tega za nemško stranko pri razpravi navzoč tudi odvetnik¹⁾, ki je vešč obema jezikoma. Vsi, v prvi vrsti predsednik, potem pa zastopnik te stranke morejo ji z največjo verjetnostjo preložiti povedbo na nemški jezik, a zakon veleva: quod non, govóri tolmač! In tolmač povedal nam bode nemški, kaj je govoril priča Slovenec! Naopak bode, ako jedna stranka ume samó slovenski in se bode razpravljalo v slovenskem jeziku (če bode dovoljeno), ter se zaslišuje Nемец kot priča, zopet tolmač prevajal nemško povedbo na slovenski jezik.

To bodo pač največje neprilike, ki morejo poganjati na zakonitih tleh!

5.) Daljnja posledica bode tudi ta, da tretja oseba ne bode smela voliti jezika svoje povedbi. Če ume jezik razprave, potem mora govoriti v tem jeziku, kajti le tedaj, ako tega jezika ne ume, sme govoriti v drugem jeziku. In če si priča ali izvedenec toli trdovraten, da hočeš izpovedati v drugem jeziku, slabo jo bodeš naletel. § 334. taksativno našteva, kedaj sme priča odrekati pričevanje, a da bi je smela odrekati zaradi jezika, tu ni povedano. In uvela se bode proti tebi eksekucija „ad praestandum factum“, obstoječa v denarnih kaznih ali pa v zaporu, ki sme trajati toliko časa, dokler teče pravda v dotični instanciji. Dalje moraš obema strankama povrniti škodo, katero trpita vsled nastalega zavlačevanja in plačati jima provzročene stroške, konečno pa še posebno kazen za nagajivost (Mutwillensstrafe); to določata §-a 338. in 339. Izvedenec pa si le toliko na boljšem, da se te „ad praestandum factum“ eksekvovalo ne bode, ampak postavilo družega izvedenca; vse drugo pa bodeš plačal liki priča (§ 467.).

Toliko o jeziku razprave in o jeziku tretjih oseb.

Vprašanje nič manj važno je tudi to, v katerem jeziku bode pisati zapisnike o ustnih razpravah. O tem napominana določba načrta popolnoma molči.

Pred vsem razmotriti je, kakega pravnega značaja bodo zapisniki. Pisalo se jih bode navadno po zaključenji ustne raz-

¹⁾ Za pravde pred sodnim dvorom obligatoren je „Anwaltszwang“. Le v pripravljalnem postopanju za nekatere posle ni treba odvetnika, v slučaji pa, da ima stranka pravico revnih, tej stranki sploh ne.

prave s pripomočjo zasebnih zapiskov predsednika, katere si je napravil tekom razprave. Pri tem zapisovanji navzočni bodeta tudi stranki. Ko je zapisnik sestavljen, prečitati ga je strankam, in te smejo kazati na posamične točke, ako se ne zlagajo z njih povedbami mej razpravo, ali če so nejasne in nepopolne. Če predsednik teh opomenj ne prizna, sme stranka vložiti ugovor v zapisnik, odvetnik pa tudi v poseben spis, takozvano „Niederschrift“. Vse to določujeta §-a 225. in 226 — Povedbe prič in izvedencev zabeležiti je v zapisnik po njih bistveni vsebini in ako treba, od slova do slova (§-a 356. in 380.). Završek (Ergebnis) krajevnega oglada zabeležiti je v razpravni zapisnik (§ 384.). Ako so se ta dokazivanja vršila izven ustne razprave, zapisati je povedbe v poseben zapisnik, potem pa jih pri razpravi prečitati. Vladni motivi izrecno naglašajo, da je namen zapisniku o ustni razpravi, da služi prvemu sodniku pri razsoji in informuje višjega sodnika.

Pravni značaj zapisnika je torej jasen. Služiti ima le notranjemu poslovanju sodišč. In če prišteva notranjemu uradovanju, je torej naravno, da bodi spisani v notranje-uradnem jeziku.

To so pomisleki, katere mi vzbuja določba §-a 195. načrta.

Če se vsprejme ta določba, potem se bodo jezikovni boji razlegali tudi po sodnih dvoranah, tratili ondi čas, vznemirjali stranke in sodnike ter jih odtegovali pozornosti na pravnih predmet. A načrt sam zahteva, da pogled bodi obrnen jedino na pravnih predmet, iskanje resnice o njem ter njega rešitev v jednej sami razpravi. Zaradi tega odklanja vse utoke v formalnih zadevah, in ponekod tudi zaradi kršenja določeb postopnika ne dopušča pravnega leka ter grozi sodnikom z represalijami, ako se omenjenega smotra ne bodo držali. Da bode razsojevanje o jeziku škodilo tudi sodniškemu ugledu, omenil sem uže zgorej.

Vsemu temu bi se izognilo, ako bi se jasna in brezdvoybena določila o rabi jezikov uzakonila, kar menim, da bi ne bilo nemogoče. Uže sedaj obstoječim razmeram bilo bi primerno, ako bi se n. pr. določilo, da je v spisih in pri ustnih razpravah rabiti, ter ukrepe in rabsodbe razglašati, oziroma izdajati v jednem jeziku, ki so v okrajih dotičnega sodišča navadni. V tem okviru določita naj jezik stranki, ako pa ne soglašata, govoriti sme pri

razpravi vsaka v svojem jeziku, a podlaga razsodbi bodi jezik tožbe, ukrepom mej razpravo jezik stranke, ki je stavila predlog, ukrepom in rešilom izvan razprave pa jezik dotičnega spisa. Tretja oseba sme govoriti v katerem koli navedenih jezikov. Tako uzakonjenje možno je osobito na podlagi sedanjega razlaganja člena XIX. osnovnih zakonov.

Ako pa bi se primernejših določeb, kakor so v §-u 195. načrta predlagane, doseči ne moglo, potem pa je boljše, da se ta § popolnoma črta, kajti koristiti taka določba ne more, pač pa povzročiti nove in hude jezikovne boje, ki tudi sodiščem ne bodo zanesli.

J. Kavčnik.

Raba slovenščine pri političnih uradih.

Deželna vlada kranjska razposlala je vsem okrajnim glavarstvom na Kranjskem sledečo naredbo:

Št. 3695./P.

Uže večkrat pripetilo se je, da so se tuuradne odločbe o rekurzih ali pa vloge, katere so se rešile neposredno tu, dostavile po političnih okrajnih oblastvih na ta način, da se je vročil strankam, katere so se posluževale v svojih vlogah slovenskega jezika, prepis tuuradne odločbe z odlokom „v vest“ ali „na znanje“ i. j.

Ker so se pa povzročile vsled tega pritožbe, ki niso neutemeljene, ker se morajo izdati strankam po obstoječih naredbah odloki v istem jeziku, v katerem se je sestavila vloga, ukaže se vsem političnim okrajnim oblastvom, da morajo vse tuuradne oziroma ministerjalne odločbe strankam vročevati le v jeziku, v katerem se je sestavila vloga, ki se reši z dotično odločbo.

V Ljubljani, dne 9. novembra 1893.

Hein m. p.

